

*Ярослав Мудрий, асистент кафедри загальної та соціальної педагогіки
Чернівецького національного університету
ім. Юрія Федьковича*

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЄ СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

У статті розглянуті різні підходи для підготовки молоді до сімейного життя, розкриті соціальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві і торкаються шлюбно-сімейних відносин, проаналізовані особливості проведення тренінгів з формування у старшокласників уявлень про майбутнє сімейне життя.

Постановка проблеми. Розбудова України як демократичної, правової держави, її спрямованість на ринковий перетворення потребує нових підходів у підготовці молоді до самостійного дорослого життя. Демократизація і гуманізація суспільства, здобуття громадянських прав і свобод у найрізноманітніших сферах супроводжуються необхідністю посилення особистої відповідальності людини за свою долю, небаченого до цього часу зростання ролі кожного в життєвому самовизначенні, власному благополуччі. Новій державі потрібні нові люди, які характеризуються глибоко осмисленою життєвою позицією.

Відомо, що сім'я виступає джерелом, з якого молода людина одержує різноманітну інформацію, на основі чого в неї формуються ціннісні установки, моральні потреби, погляди, орієнтації на сімейне життя та сутність взаємин між подружжям. Від цього значною мірою залежить ставлення юнаків і дівчат до шлюбу, внутрішньосімейних взаємин як важливого чинника належного функціонування сім'ї. Проте звернення до спеціальних досліджень засвідчує, що сучасна українська сім'я переживає кризовий стан, традиційні погляди, сповідувані батьками в недалекому минулому, сьогодні втратили своє значення, а формування нових відбувається складно й суперечливо. Все це негативно позначається на вихованні дітей, зокрема й щодо підготовки їх до створення власної сім'ї, прищепленні певних особистісних утворень, відповідних умінь і навичок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема підготовки учнівської молоді до сімейного життя, статевого та дошлюбного виховання знайшла своє відображення в дисертаційних та монографічних дослідженнях вітчизняних педагогів. Ними вивчались такі

аспекти даної проблеми: теоретичні основи статевого виховання (В.С.Каган, В.М.Колбановський); статеве виховання в сім'ї (Т.В.Говорун, Д.В.Колесов); моральні аспекти підготовки школярів до сімейного життя (З.Г.Зайцева, Р.А.Лемехова, І.А.Трухін); взаємодія школи та сім'ї у підготовці учнів до шлюбу (В.Г.Постовий, Д.І.Перфильєвська, Є.В.Синова); гігієнічні питання статевого виховання (Г.П.Храмцова, А.Г.Хрипкава, А.Н.Шибяєва); підготовка до виконання батьківських та материнських функцій (В.В.Бойко, Д.В.Луцик, Г.А.Чередниченко).

Мета даної публікації – розкрити особливості формування у старшокласників уявлень про майбутнє сімейне життя в процесі тренінгової роботи в школі.

Виклад основного матеріалу. Збільшення в Україні кількості розлучень, скорочення народжуваності, відсутність (повна чи часткова) знань, уявлень про сімейне життя висунули проблему підготовки старшокласників до майбутнього відповідального шлюбу в якості однієї з основних проблем суспільства [7, 4].

В.П. Кравець зазначає, що готовність людини до шлюбу – це розуміння нею суспільного значення своїх дій, певних обов'язків між подружжям, відповідальності за сім'ю і дітей, добровільне прийняття непередбачених у сімейному житті турбот і обмежень в особистій свободі [4, 40].

А.Г. Харчев вважає, що підготовка до сімейного життя має спрямовуватися на навчання юнаків і дівчат умінням володіти собою, застосовуючи різноманітні засоби самоуправління, формування у них прагнення до самопізнання власної біологічної психології, фізіологічної природи, особливостей психічної діяльності, а також до всебічного пізнання партнера, виховання

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЄ СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

культури спілкування [8].

Ми погоджуємося з цими твердженнями і вважаємо, що шлюбно-сімейні відносини поряд з виробничими є провідними в людських взаєминах. І підготовка молоді до цих відносин становить великий інтерес для будь-якого цивілізованого суспільства.

Проблема підготовки до майбутнього сімейного життя не завжди привертала увагу теоретиків і практиків, які досліджували різні аспекти, пов'язані з вихованням молодих поколінь. До другої половини XVIII століття питання підготовки молоді до шлюбно-сімейних відносин навіть не ставилися. Це не означає, що така підготовка не здійснювалася фактично. У рабовласницькому і феодальному суспільствах ця проблема розв'язувалася в основному самою родиною в процесі природного життя: у сім'ї рабовласника дітей готували до створення родини рабовласника, у феодальній – феодала. Діти ремісників і селян більшою чи меншою мірою готувалися копіювати своїх батьків [8]. Можна сказати, що майже до кінця XIX – початку XX століття вона ігнорувалася педагогічною наукою. Виникнення інтересу до цих питань пов'язано з появою перекладних праць західних учених, що на той час починають з'являтися в Росії. З-поміж найбільш популярних треба назвати роботи А.Адлера, Г.Довіля, Е.Кей, А.Молля та ін.

У цей час у педагогічній пресі активно пропагується теорія З.Фрейда про вроджену сексуальність, хоча поряд з цим автори деяких публікацій виступали проти абсолютизації її провідних ідей. Так, Б.Райков, звертаючись до вчителів, зокрема, закликав їх не занурювати дітей у сумнівну сферу статевої моралі й статевої психології. А фрейдизм вважав неперевіреною теорією.

На противагу ідеям З.Фрейда, у підготовці молоді до шлюбу, він надавав пріоритетного значення моральним питанням, для чого пропонував проводити заняття відповідного змісту окремо для хлопців і дівчат.

На необхідності підготовки юнаків до самостійного дорослого життя наголошувала С.Русова, надаючи у цьому процесі виняткового значення національній культурі українців, родинним традиціям, обрядам, найкращим зразкам усної народної творчості.

На необхідність спільних дій батьків і вчителів у цьому напрямі вказував С.Шацький, відзначаючи при цьому, що такі дії мають спрямовуватися на розв'язання загальних проблем спілкування, на пошук ефективних методів відповідного формування дитячої

особистості. Свою думку педагог обґрунтував тим, що спілкування, спрямоване на покращення умов сімейного життя та успішного здійснення виховних завдань, допомагає розв'язувати загальні завдання шкільного й сімейного виховання.

Вагомий внесок у розробку питань дошлюбної підготовки зробили педологи. В роботах В.Бехтерева, Г.Брука, А.Єфімової, А.Залкінда, В.Смирнова та ін. знайшли висвітлення ідеї статевого виховання, яке вони пропонували здійснювати в процесі виховної роботи в школі.

До проблеми підготовки юнаків і дівчат до майбутнього подружнього життя звертався А.С. Макаренко. Він уважав доцільним проведення в школі цілеспрямованих бесід з цього приводу (окремо для дівчат і хлопців), звертаючи особливу увагу на висвітлення питань статевої гігієни, а в старшому шкільному віці – на проблеми безпеки венеричних захворювань. Важливу роль у формуванні майбутнього подружжя педагог відводив такій особистісній рисі, як майстерність спілкування. Він був переконаний, що потрібно уміти сказати так, щоб у слові можна було відчути волю, культуру, особистість.

Прихильником підготовки підростаючого покоління до сімейного життя був В.О. Сухомлинський. На його переконання, до материнського і батьківського обов'язку людину треба готувати ледве чи не з колиски, виховання гарної матері і гарного батька – це, власне кажучи, розв'язання половини всіх завдань школи. Педагог підкреслював, що моральна підготовка до створення родини на основі справжньої дружби і любові, є найбільш тонкою сферою всебічного розвитку особистості, де тісно переплітаються глибоко особисте і суспільне.

У 1981 – 82 навчальному році в школах СРСР починає викладатися факультатив “Етика і психологія сімейного життя”, основний зміст якого спрямовувався на висвітлення таких питань: морально-статеве виховання, дружба в учнівському колективі; окремі напрями психологічної підготовки до шлюбу та формування сексуальної культури майбутнього сім'янина [2].

У сьогоднішній школі робиться спроба розчинити існуючий шкільний курс “Етика і психологія сімейної о життя” у загальному курсі “Людина і суспільство”. Але тут є чимало труднощів. Вони пов'язані насамперед з тим, що немає фахівців – підготовлених викладачів. В одних школах предмет викладають історики, в інших – літератори, у третіх – біологи. А предмет сам собою складний, власне кажучи, важкий для викладання. Відсутнє найважливіше і найбільш

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЄ СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

цікаве для молоді, зокрема, методи і техніка планування родини. Відсутність таких знань є однією з головних причин безлічі небажаних вагітностей, величезного числа абортів, появи небажаних і несвоечасних дітей, розлучень. Це поставило підготовку старшокласників до майбутнього відповідального шлюбу однією з основних проблем суспільства.

Старшокласники – це діти, вік яких припадає на навчання у 9 – 11 класах загальноосвітньої школи. Це вік безпосередньої підготовки підростаючої особистості до життя, до вибору майбутньої професії, створення сім'ї. Період ранньої юності характеризується відносно спокійним біологічним розвитком організму, більш ритмічною, порівняно з підлітковим віком його життєдіяльністю, збільшенням фізичної сили, росту, активності й витривалості. На цей час припадає завершення формування та функціонального розвитку всіх систем і органів юнака чи дівчини.

Розширення кола соціальних ролей і обов'язків сприяє формуванню основних компонентів спрямованості особистості, зокрема світогляду, переконань, духовних потреб, ідеалів, півнавальних інтересів тощо; високого рівня набуває емоційно-вольова сфера, в якій важливу роль починають відігравати почуття дружби і кохання. Зростає результативність самовиховання як усвідомленої діяльності, спрямованої на вдосконалення себе самого, на вироблення у себе позитивних якостей, звичок і подолання негативних. Цьому сприяє поступове підвищення самокритичності в оцінці власної поведінки, діяльності, наявних рис характеру, реальних можливостей і властивостей. Самовиховання при цьому спрямовується на віддалену мету, пов'язану з життєвими перспективами. У сфері потреб і мотивів спостерігаються новоутворення: потреба й бажання віднайти сенс життя; важливу роль починають відігравати такі особистісні якості, як прагнення до аналізу, оцінки себе та оточуючих, налаштованість на подолання труднощів.

Соціальна ситуація, в якій перебувають старшокласники, вимагає від них різнобічного спілкування, що спонукає їх до пошуку шляхів реалізації цієї потреби, від задоволення якої залежить не лише їхній загальний розвиток як особистостей, а й успішність виконання відповідних ролей, зокрема тих, що пов'язані із статусом подружжя.

Характер шлюбно-сімейних відносин вимагає від подружжя високого рівня морально-психологічної культури. Процес її формування складний, тривалий, багатобічний. І дуже важливо

допомогти підростаючому поколінню в успішному розвитку необхідних особистісних якостей для майбутнього щасливого сімейного життя.

Підготовка молоді до сімейного життя повинна бути комплексом всебічних взаємодій школярів з батьками, учителями, однолітками, з іншими людьми, із засобами культури і масової інформації, у результаті яких відбувається усвідомлення особливостей взаємин, розвиток відповідних почуттів, формування уявлень, поглядів, переконань, якостей і звичок, пов'язаних зі шлюбом і сімейним життям.

Слід зазначити, що шлюбно-сімейних відносин торкаються соціальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві.

По-перше, це зміна складу родини, зменшення її чисельності в результаті зниження народжуваності і зведення її до подружньої пари. Сучасна міська родина частіше буває малодітною (1 – 2 дитини), причому таке зрушення в репродуктивному відтворенні у відповідних соціально-психологічних умовах є стійким і закономірним.

По-друге, змінилася рольова структура родини у бік більшої симетричності функцій чоловіка і дружини, зміни уявлень про "лідера сім'ї", послаблення авторитарних методів виховання і т.д.

По-третє, змінилися функції сім'ї у бік її психологізації та інтимізації. У міру того, як деякі старі економічні і соціальні функції сім'ї (сім'я як виробнича одиниця, як осередок споживання і як інститут первинної соціалізації дітей) відмирають, або набувають підлеглого значення, підвищується цінність експресивних функцій, психологічної близькості, інтимності між членами родини [6, 136 – 137].

Таким чином, підготовка молоді до сімейного життя повинна бути комплексною, включати в себе формування уявлень про різні сторони сімейного життя. При цьому необхідно враховувати вікові особливості цього періоду, зокрема, міжособистісні взаємини між юнаками і дівчатами, статево-рольову поведінку в юнацькому віці.

З метою підготовки до майбутнього сімейного життя і формування адекватних уявлень про родину доцільно використовувати активні методи навчання, зокрема тренінги. Кожній молодій людині необхідно допомогти набути систему знань про сімейне життя, усвідомити свою відповідальність як майбутнього сім'янина, розвинути навички повноцінного міжстатевого спілкування, навчити адекватних способів поведінки з протилежною статтю, допомогти

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЄ СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

розкрити свій внутрішній потенціал у вираженні почуттів і емоцій.

Тренінгова робота з визначення молоддю своїх життєвих планів й усвідомлення перспективи зі створення майбутньої родини має ряд наступних переваг:

- груповий досвід допомагає розв'язати міжособистісні проблеми;
- група відбиває суспільство в мініатюрі, у ній моделюється система взаємин і взаємозв'язків, характерна для реального життя учасників;
- можливість одержання зворотного зв'язку і підтримки від людей з подібними проблемами;
- у групі людина може навчатися новим умінням, експериментувати з різними стилями відносин серед рівних партнерів;
- у групі учасники можуть ідентифікувати себе з іншими, "зіграти" роль іншої людини для кращого розуміння її і себе, і для знайомства з новими ефективними способами поведінки;
- група полегшує процеси саморозкриття, самодослідження і самопізнання.

Основним завданням тренінгової роботи є гармонізація всіх трьох підструктур особистості – когнітивної (уточнення, конкретизація і розширення системи знань про себе і сімейного життя, свого "Я"- образу майбутнього сім'янина); афективної (вироблення позитивного самовідношення, адекватне оцінювання своїх можливостей і потенціалу у майбутньому сімейному житті) і поведінкової (закріплення власної "Я"- концепції в конкретних ситуаціях взаємодії і спілкування з протилежною статтю).

Необхідність формування у процесі навчання емоційних, когнітивних і поведінкових аспектів особистості вимагає перегляду принципів побудови системи навчання і розробки нових її форм. При цьому конструювання нових спеціалізованих форм навчальної діяльності варто робити на основі природних її форм, пов'язаних з формуванням значеннєвої сфери особистості. Розробляючи програму тренінгу, слід спиратися на комплекс психолого-педагогічних методів, що містять елементи психодіагностики і психотерапії, ситуаційно-рольові ігри, тренінгові техніки і прийоми, застосовувані в різних психологічних і психотерапевтичних школах: гештальттерапії, психодрамі, трансактному аналізі. До програми доцільно включити теоретичну та практичну частини. В теоретичній частині слід розширити і збагатити знання молоді про сім'ю і шлюб, особливості життєдіяльності і рольову структуру родини, права і обов'язки членів сім'ї, сімейні функції. Теоретичний курс спрямовано на створення образу сучасної родини, усвідомлення

якостей, необхідних людині для сімейного життя, формування об'єктивних критеріїв оцінки свого майбутнього сімейного життя і своєї особистості як майбутнього чоловіка і батька. Заняття можуть проходити у формі лекцій, бесід і дискусій.

З метою формування когнітивного, емоційного і поведінкового компонентів уявлень про своє майбутнє подружнє життя, а також їхньої гармонізації найбільш ефективною є тренінгові форми роботи. З огляду на три площини очікуваних змін (когнітивну, емоційну і поведінкову) конкретними завданнями групового тренінгу є:

- Пізнавальна сфера* (когнітивний аспект) – кожен учасник тренінгу повинен усвідомити:
  - особливості свого поведіння й емоційного реагування;
  - як він виглядає збоку, як сприймається його поведінка іншими;
  - особливості міжособистісної взаємодії з протилежною статтю;
  - міжособистісні конфлікти і їхні причини;
  - більш глибокі причини переживань, способи реагування, починаючи з дитинства;
  - умови й особливості формування системи відносин у сімейному житті.

Емоційна сфера – кожен учасник тренінгу повинен:

- навчитися щирості у ставленні до себе, до людей протилежної статі;
- навчитися більш точно розуміти і вербалізувати свої почуття;
- модифікувати спосіб переживань, емоційного реагування, сприйняття самого себе і своїх відносин із протилежною статтю.

Поведінкова сфера – кожен учасник тренінгу повинен:

- оволодіти навичками більш щирого, глибокого і вільного спілкування з протилежною статтю;
- розвинути форми поведінки, пов'язані з відповідальністю, співробітництвом, взаємодопомогою;
- закріпити нові форми поведінки, котрі будуть сприяти адекватній адаптації і функціонуванню у майбутньому сімейному житті;
- виробити і закріпити адекватні форми поведінки і реагування в сімейному житті на основі досягнень у пізнавальній та емоційній сферах.

Тренінгову роботу з підготовки до сімейного життя слід будувати на базових загальноприйнятих принципах:

- принцип "тут і тепер", що орієнтує на аналіз процесів, які відбуваються у групі в даний момент, сприяє глибокій рефлексії учасників, розвиває навички самоаналізу;

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЄ СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

- принцип “ширості і відкритості”, що сприяє одержанню чесного зворотного зв’язку, тобто інформації, важливої для кожного учасника і яка запускає не тільки механізми самосвідомості, а й механізми міжособистісної взаємодії у групі.

- принцип “Я”, що забезпечує концентрацію уваги на процесах сомопізнання, самоаналізу і рефлексії, учить брати відповідальність на себе, приймати себе таким, який є;

- принцип “активності” – обов’язкова активна участь усіх у тому, що відбувається на заняттях;

- принцип “конфіденційності”, створення атмосфери психологічної безпеки і саморозкриття, і полягає в нерозголошенні того, про що говориться в групі щодо конкретних учасників [5, 58].

Незважаючи на розмаїтість конкретних вправ, прийомів і технік, що використовуються у тренінговій роботі, слід спиратися на базові методи тренінгу. До таких традиційно відносять групову дискусію і ситуаційно-рольові ігри. Крім того, до числа базових методів доцільно додати техніки невербальної взаємодії, що розвивають сприйнятливості до “мови тіла”.

Групову дискусію в “психологічному тренінгу” доцільно використовувати для спільного обговорення якого-небудь суперечливого питання, що дозволяє прояснити (змінити) думки, позиції й установки учасників групи в процесі безпосереднього спілкування.

Не менше значення в тренінговій роботі мають ігрові методи, що включають ситуаційно-рольові, творчі, організаційно-діяльнісні, імітаційні ігри. Використання ігрових методів у тренінгу є надзвичайно продуктивним, тому що гра створює нову модель світу, прийнятну для учасників. На першій стадії групової роботи ігри використовуються як спосіб подолання скутості і напруженості учасників. Завдяки грі інтенсифікується процес навчання, закріплюються нові поведінкові навички, знаходяться недоступні раніше способи оптимальної взаємодії з однолітками, закріплюються вербальні і невербальні комунікативні уміння [3, 28].

Виконуючи в уявлюваних ситуаціях ті чи інші функції сім’янина і зіставляючи їх особливості з власним реальним досвідом, учасники починають розрізняти зовнішню і внутрішню сторони життя в родині. Вони відкривають у себе наявність переживань і починають осмислено орієнтуватися в них, завдяки чому виникає нове ставлення до самого себе.

Одним з важливих процесів життя родини є взаємне спілкування її членів за допомогою мови, міміки, жестів. Тому варто використовувати

методики, спрямовані на формування “мистецтва активного слухання”. У ході цих вправ формуються на перший погляд елементарні, але надзвичайно важливі в повсякденному сімейному житті, навички комунікації, передачі і сприйняття інформації без перекручувань, здатності вербального і невербального вираження своїх почуттів.

У процесі тренінгової роботи важливо допомогти учасникам усвідомити свій життєвий сценарій, використовуючи прийоми трансактного аналізу, змінити трагічні сценарії, як краще усвідомити неконструктивні способи спілкування, звільнитися від виконання нав’язаних програм поведінки.

Для придбання учасниками тренінгу комунікативних умінь, досвіду аналізу міжособистісних відносин доцільно використовувати техніки з Т-груп, з їхньою допомогою учасники починають краще усвідомлювати власні і чужі потреби, розширюють діапазон своїх поведінкових можливостей, стають більш підготовленими до розв’язання життєвих проблем, у тому числі сімейних, більш сприйнятливими до почуттів інших людей.

Для вироблення визначених навичок соціальної взаємодії, що виявляються на рівні поведінки, ефективно використовувати техніки з тренінгу життєвих умінь, їх завданням є навчання учасників справлятися з тими чи іншими побутовими проблемами, виробити уміння пристосовуватися до визначених життєвих обставин, планування сімейного життя, оволодіти батьківськими функціями, комунікативними уміннями.

Висновки. Таким чином, з метою формування у молоді уявлень про майбутню сім’ю, в процесі тренінгової роботи старшокласників варто навчити щиро ставитися до себе, до людей протилежної статі, більш точно розуміти і вербалізувати свої почуття, вирішувати міжособистісні конфлікти, взаємодіяти з протилежною статтю, набути навички більш широкого, глибокого і вільного спілкування з протилежною статтю, закріпити нові форми поведінки, що сприятимуть адекватній адаптації і функціонуванню в майбутньому сімейному житті.

1. Г.О.Батищева, З.Г.Зайцева. *Робота соціальних служб для молоді з молоддю сім’єю (методичні рекомендації)*. – К.: А.Л.Д., 1996. – 100 с.

2. Гребенников Й. В. *Основи семейной жизни*. – М.: Просвещение, 1991. – 158 с.

3. *Игры для интенсивного обучения*. / Под

РОЛЬ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

ред. В. В. Петрусинського. – М.: Прометей, 1991. – 219 с.

4. Кравець В. Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя. – Тернопіль: "Богдан", 1997. – 180 с.

5. Марасанов Г.І. Соціально-психологічний тренінг. – М.: Совершенство, 1998. – 208 с.

6. Молода сім'я: проблеми та умови її

становлення / За ред. проф. А.І.Капської. – К.: ДЦССМ, 2003. – 184 с.

7. Підготовка молоді до вступу в шлюб. / За заг. ред. З.І.Зайцевої. – К.: УДЦССМ, 1996. – 56 с.

8. Харчев А.Г. Брак и семья в СССР. – М.: Мысль, 1979. – 367 с.

Тетяна Равлюк, здобувач, асистент кафедри загальної та соціальної педагогіки
Чернівецького національного університету
ім. Юрія Федьковича

РОЛЬ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

У статті розкриті поняття позашкільної освіти і виховання, принципи, напрямки діяльності закладів системи позашкільної освіти. Проаналізовано вплив позашкільної освіти на формування творчих характеристик виховуваної особистості, її розвиток і соціальне становище.

Постановка проблеми. Сьогодні, на початку ХХІ століття, в нових умовах ринкових відносин, соціальних та економічних реформ, демократизації суспільства та гуманітаризації освіти відбувається динамічний і складний процес розвитку позашкільної освіти та виховання. Саме такій спеціально організованій виховній роботі у позанавчальний час належить важлива роль у вихованні дітей, учнівської та студентської молоді, розширенні й поглибленні їхніх знань, задоволенні їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному самовизначенні, розвитку творчих здібностей і талантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши процес становлення та розвитку позашкільної роботи з дітьми та молоддю в Україні, ми зробили висновок про наявність прогресивних досягнень і позитивний вплив на творчий розвиток особистості. У процесі історичного розвитку позашкільна освіта і виховання набули певного досвіду, престижу і сформувались як невід'ємна частина цілісної системи освіти України.

Поряд з цим довгий час існувала невідповідність проблем практичної діяльності позашкільних закладів і їх науково-теоретичного обґрунтування та забезпечення.

Саме тому науковцями була розроблена Концепція позашкільної освіти та виховання, яка є першим кроком і спробою наукового осмислення

розвитку позашкільної освіти та виховання і фактично відкриває простір для становлення нової галузі педагогічної науки – позашкільної педагогіки [7, 3].

Виклад основного матеріалу. Актуальність реформування існуючих раніше форм і методів позашкільної роботи в якісно нову систему позашкільної освіти та виховання дітей і молоді зумовлена певними обставинами. По-перше, в умовах демократизації суспільства відбуваються значні зміни у суспільній свідомості, а тому важливого значення набуває погляд на особистість з позицій культурно-історичної педагогіки розвитку. По-друге, посилюється тенденція входження різних країн світу, в тому числі й України, до нового ступеня цивілізації, науково-технічного та соціального прогресу. У зв'язку з цим актуалізується необхідність виховання особистості творчого типу, здатної до сприйняття інноваційних процесів у суспільстві, використання і впровадження нових технологій; особистості з нестандартним мисленням, яка може швидко та нетрадиційно діяти в незнайомих ситуаціях, постійно прагне створювати щось нове та оригінальне. По-третє, в сучасних умовах культурно-освітні, інформаційні, дозвілєво-розважальні послуги користуються усе більшим попитом у дітей та молоді.

Необхідність Концепції підкріплена правом кожної людини на вільний розвиток особистості,